

R E C E N Z J E

Iwona Czaja-Chudyba, *Pedagogika zabawy w osobowym i profesjonalnym przygotowaniu do zawodu nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2006, 100 s.

Recenzowana książka jest publikacją pracownika naukowego Instytutu Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Inspiracją dla Autorki do napisania książki były trzy główne źródła: po pierwsze, uczestnictwo w międzynarodowej konferencji poświęconej zabawie, gdzie przedstawiono m.in. plany studiów i ideę wprowadzenia przedmiotu: pedagogika zabawy na wielu zachodnich uniwersytetach, na różnych kierunkach niezwiązanych z kształceniem przyszłych nauczycieli; po drugie, niemal całkowity brak opracowań poświęconych wykorzystaniu zabaw w pracy i spędzaniu czasu wolnego przez osoby dorosłe; po trzecie, poglądy niektórych naukowców (pedagogów i psychologów), którzy uważają pośrednio lub bezpośrednio zabawę lub sytuacje zabawowe za coś „gorszego”, niewłaściwego dla okresu dorosłości czy dla profesji nauczyciela (s. 6).

Uzupełnieniem i dopełnieniem inspiracji do powstania książki było uczestnictwo Autorki w międzynarodowym projekcie naukowo-badawczym w ramach programu Erasmus, którego celem było stworzenie uniwersalnego podręcznika do przedmiotu: pedagogika zabawy dla studentów krajów zrzeszonych w Unii Europejskiej. Efektem tego przedsięwzięcia było następnie wydanie publikacji *Spiel und Spielzeug in der Lehrerbildung: Vorlesungen mit Werkstattübungen* (Erfurt 2004), która obejmowała opis różnych czynności ludycznych człowieka w poszczególnych jego etapach rozwojowych (s. 8).

Jako cel powstania publikacji Autorka podaje: m.in. przekonanie badaczy o ważności podjętej problematyki: zabawa nie kończy się wraz z wiekiem dzieciństwa, lecz jest niezbędna dla zdrowia psychicznego i harmonijnego funkcjonowania także osób dorosłych. Pełni ona w każdym okresie życia stymulującą funkcję m.in. w kulturze, twórczości, intensyfikacji relacji zespołowych i towarzyskich, odpręża, relaksuje, redukuje stres życia codziennego (s. 6). Autorka pragnie także wskazać walory edukacyjne zabawy oraz przedstawić bogatą literaturę metodyczną. Zwraca jednak uwagę, że opracowania podręcznikowe i materiały metodyczne prezentujące zabawy przeważnie nie są poparte żadną teore-

tyczną czy psychopedagogiczną analizą tej formy aktywności oraz jej roli na poszczególnych etapach życia ludzkiego (s. 6). I. Czaja-Chudyba zauważa, że w publikacjach prezentujących zabawy brak jakiegokolwiek wstępu, komentarza czy odniesień do literatury pedagogicznej lub psychologicznej, chociaż zabawa jest coraz częściej — jak dodaje Autorka — wykorzystywana jako forma spędzania czasu wolnego m.in. podczas zajęć integracyjnych, korekcyjno-terapeutycznych czy szkoleń i warsztatów.

Książka ma charakter teoretyczno-empiryczny. Składa się z dwóch części. W części pierwszej Autorka prezentuje w trzech rozdziałach zagadnienia teoretyczne, które stanowią kompendium aktualnej wiedzy o zabawie, z uwzględnieniem kierunków poszukiwań i analiz podejmowanych przez współczesnych badaczy. W pierwszym rozdziale (18 s.), pt. *Zabawa jako zjawisko kulturowe, społeczne i kreatywne*, Autorka omawia w sposób przejrzysty różne rozumienia pojęcia zabawy, formy zabawy oraz typowe zabawy zarówno dzieci, jak i dorosłych, a także omawia wartości i funkcje podejmowanych działań. W kolejnym rozdziale teoretycznym (11 s.), który zatytułowała *Zabawy w sytuacjach psychoedukacyjnych*, opisuje zastosowanie zabaw w integracji zespołów i grup, pokazuje wartość zabawy w korekcji i terapii, a także warunki oraz materiały wykorzystywane w zabawie. Trzeci rozdział książki (13 s.) to *Zarys autorskiego programu pedagogiki zabawy dla studentów kierunków pedagogicznych*, poświęcony zagadnieniu kształcenia studentów, przy równoczesnej próbie weryfikacji efektów kształcenia według autorskiego programu (Czaja-Chudyba 2004), realizowanego w Akademii Pedagogicznej (obecnie Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie). Przedstawiono w nim efekty realizacji programu w grupach studentów kierunków pedagogicznych, równocześnie popularyzując jego założenia i rozwiązania metodyczne. Autorka opisuje zasady, metody i formy działań grupowych podczas warsztatów, charakteryzuje także organizację zajęć.

W drugiej, empirycznej części książki (34 s.; rozdział 4), zatytułowanej *Pedagogika zabawy w przygotowaniu do zawodu nauczyciela*, I. Czaja-Chudyba poświęca wiele uwagi opisowi wybranych elementów kształcenia (kompetencje profesjonalne i osobowe) kandydatów do zawodu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej. Omawia metodologię badań własnych, przedstawiając przedmiot, cel i problematykę badawczą, przedstawia charakterystykę grupy badanej, a także zastosowane metody w badaniach własnych. Celem badań Autorki było określenie wpływu autorskiego programu zajęć związanych z pedagogiką zabawy na osobowe i profesjonalne przygotowanie nauczycieli do zawodu oraz roli czynności ludzkiej w życiu dorosłego człowieka. Autorka postawiła sobie za cel także metodologiczne opracowanie i usystematyzowanie nieformalnych doświadczeń o charakterze interpersonalnym i relacyjnym, których świadkiem i aktywnym badaczem jest osoba prowadząca tak specyficzne zajęcia warsztatowe. Główny problem badawczy zawarty został w dwóch pytaniach: „Jakie są

efekty uczestnictwa w półrocznych warsztatach z pedagogiki zabawy w sferze funkcjonowania interpersonalnego i intrapersonalnego studentów?” oraz „W jaki sposób przygotowanie i prowadzenie zajęć z wykorzystaniem zabawy jako podstawowego tworzywa rozwija umiejętności prakseologiczne, psychologiczne, twórcze, komunikacyjne, współdziałania, informatyczne i etyczne studentów?” (s. 55–56). Autorka objęła badaniami grupę 160 studentek drugiego roku studiów pedagogicznych, które brały udział w 45-godzinny kursie z pedagogiki zabawy. Badania w formie ankiety i testów twórczości prowadzone były na początku i na końcu zajęć. Osoby badane wyrażały swój stosunek do kursu oraz dokonywały samooceny w pięciostopniowej skali.

Wyniki badań własnych I. Czaja-Chudyba zawarła w podrozdziale zatytułowanym *Rola pedagogiki zabawy w rozwoju zawodowym przyszłych nauczycieli (pedagogika zabawy w kształceniu kompetencji prakseologicznych)*. Przedstawia w nim ocenę przygotowania teoretycznego po kursie pedagogiki zabawy oraz przygotowania metodycznego studentek; wpływu zajęć z pedagogiki zabawy na przygotowanie związane z planowaniem i konstruowaniem scenariuszy (na podstawie opinii uczestniczek), a także średnie oceny przygotowania praktycznego (w zakresie planowania i realizacji zajęć z wykorzystaniem zabaw), przyznawane sobie przez studentki. Autorka omawia także wpływ warsztatów z pedagogiki zabawy na aspekt realizacyjny kompetencji prakseologicznych uczestniczek oraz dokonuje porównania rozwoju poszczególnych kompetencji prakseologicznych w opiniach studentek.

W kolejnym podrozdziale, pt. *Rola pedagogiki zabawy w rozwoju osobowym nauczycieli*, Autorka odpowiada na pytania dotyczące: otwartości na potrzeby innych, właściwej interpretacji zachowań innych osób, wiedzy o sobie, zaangażowania, a także odpowiedzialności i samokształcenia. Dokonuje także analizy rozwoju kompetencji twórczych, moralnych i komunikacyjnych. Cały rozdział Autorka podsumowuje podrozdziałem zatytułowanym *Doświadczenia i perspektywy zajęć z pedagogiki zabawy w pracy ze studentami kierunków nauczycielskich*. Dokonuje w nim opisu rozwoju intrapersonalnego, interpersonalnego i twórczego uczestników badań własnych, a także w kilku akapitach przedstawia zagadnienie profesjonalizmu, powołując się na wielu znakomitych naukowców, m.in.: H. Sowińską, H. Kwiatkowską, H. Mizerka, T. Lewowickiego.

Bibliografia zawiera bogaty wykaz publikacji — łącznie 120 pozycji, w tym 102 w języku polskim i 18 w językach obcych (13 w niemieckim, 5 w angielskim).

Szczególny walor ma także *Aneks* (8 s.), w którym Autorka zamieszcza zestaw proponowanych scenariuszy warsztatów z pedagogiki zabawy dla studentów, a także listę tematów do refleksji (np. „Co było dla mnie szczególnie ważne?”) oraz spis ważnych kategorii do interpretacji (np. akceptacja — krytyka). *Aneks* zawiera też autorskie opracowanie zabaw o tematyce podróżniczej *Podróż na Wyspę Fantazji*.

Warto podkreślić, że oprócz nazwy, opisu i omówienia zabawy I. Czaja-Chudyba podaje: rodzaj danej zabawy (np. kreacja plastyczna), jej cel, a także wskazówki dydaktyczne (np. informację dotyczącą liczby grup). Należy także podkreślić, że scenariusze te uzyskały wysoką ocenę międzynarodowego grona naukowców zrzeszonych w organizacji International Council for Children's Play (s. 92).

O ponadprzeciętnych walorach recenzowanej książki stanowi także aspekt przydatności treści w praktyce. Ta autorska koncepcja pokazuje bowiem formę zajęć, która nie tylko stymuluje i wykorzystuje twórczą aktywność uczestników, ale także skłania do refleksji nad własnym warszatem zawodowym oraz do wprowadzania własnych nowych rozwiązań. Autorka w ciekawy i jasny sposób dokonuje analizy problematyki, dzięki czemu z tej publikacji mogą i powinni korzystać wszyscy, którzy chcą doskonalić swoje osobowe i profesjonalne kompetencje. Pokazując różne perspektywy i płaszczyzny zabawy, skłania do refleksji i przemyśleń nad podjętymi tematami. Motywuje do nowego spojrzenia na zabawę, do poszukiwań, do odejścia od metodycznej rutyny.

Proponowane zabawy stanowią świetną bazę metodyczną zarówno dla kandydatów na nauczycieli, jak i nauczycieli z różnym stażem zawodowym — początkujących, stażystów oraz tych, którzy już osiągnęli kolejne stopnie awansu zawodowego.

Analizowana problematyka dotyczy nie tylko osób kształconych na kierunkach pedagogicznych, ale także psychologicznych, socjologicznych czy też w takich wąskich specjalnościach, jak taniec czy organizacja czasu wolnego. Treści zawarte w publikacji mogą stać się również źródłem oryginalnych pomysłów dla rodziców lub dziadków, którzy w sposób ciekawy i twórczy chcieliby zorganizować czas swoim podopiecznym. Przedstawione treści teoretyczne oraz analizy empiryczne są pomocą w organizowaniu czasu wolnego zarówno w miejscach zinstytucjonalizowanych i edukacyjnych (przedszkola, szkoły), placówkach środowiskowych (świetlice, domy kultury), jak i w sytuacjach okolicznościowych (wycieczki, kolonie, uroczystości domowe). Dla każdego odbiorcy przedstawione treści mogą stać się źródłem własnych innowacji. Problematyka poruszana przez Autorkę powinna być inspiracją dla każdego, kto doskonali swój warsztat pracy i dąży do mistrzostwa zawodowego.

Z książki mogą skorzystać indywidualni odbiorcy (nauczyciele, animatorzy), a program powinien być wykorzystywany przez rozmaite ośrodki szkoleniowo-warsztatowe na różnych kierunkach edukacyjnych. Publikacja może stanowić uzupełnienie i pomoc w prowadzeniu zajęć z innych przedmiotów, np. komunikacji interpersonalnej. Opisany program daje prowadzącemu możliwość otwarcia się na nowe pomysły, uwierzenia we własne siły i postawienia się w roli zarówno uczestnika zabaw, jak i animatora — kreatora nowych form zabawowych.

Reasumując: książka jest inspiracją dla każdego, kto nie bagatelizuje roli zabawy, dostarcza wielu cennych informacji teoretycznych i praktycznych. Uznanie budzi zarówno logiczna sekwencja rozważań, interesująca treść poszczególnych rozdziałów oraz przedstawienie materiału empirycznego w tabelach i wykresach. Z pełnym przekonaniem można ją zarekomendować wszystkim czytelnikom zainteresowanym problematyką zabawy i jej stymulującą rolą m.in. w kulturze, twórczości, relacjach zespołowych i towarzyskich.

Bernadeta Koszyła

